

PROBLEMI AUTORSKOG PRAVA IZAZVANI UPOTREBOM VEŠTAČKE INTELIGENCIJE**

Apstrakt

Ubrzani razvoj tehnologije dovodi u pitanje rigidne pravne norme u nacionalnim ali i globalnim okvirima. Nastanak i upotreba veštačke inteligencije duboko podriva osnovne postulate autorskog prava koji su na snazi još od devetnaestog veka. Naročito su problematična pitanja autorstva na sadržaju koji generiše mašina davanja i trajanje autorskopravne zaštite, kao i povreda autorskog prava titulara postojećih dela, čija su dela, bez njihovog pristanka, iskorišćena u svrhe treniranja sistema veštačke inteligencije. U ovom radu ispituje se da li postoji mogućnost priznavanja autorstva mašini i kakve bi to posledice moglo da ima na doktrinu i regulativu autorskog prava. Iako je dominantni stav teorije i prakse da autor jednog dela može biti isključivo ljudsko biće, autor primećuje da bi u bliskoj budućnosti moglo doći do velikih promena na polju autorskog prava, s obzirom na sve savršenije mogućnosti koje pruža veštačka inteligencija u pogledu samostalnog generisanja sadržaja. Dela koja nastaju kao rezultat samostalnog delovanja mašine, po svim svojim elementima, odgovaraju autorskom delu, te iako mnoga ispunjavaju uslov originalnosti, pravna zaštita izostaje. U radu se raspravlja o tome koja bi lica mogla biti titulari autorskog prava i pod kojim uslovima. Obuka sistema veštačke inteligencije na materijalima dostupnim na internetu jedan je od najvećih izazova autorskog prava. Autor analizira postojeće stanje, razmatrajući odluke američkih sudova i iznoseći predloge o mogućem rešenju.

Ključne reči: veštačka inteligencija, originalnost autorskog dela, autorstvo, autorsko pravo.

1. UVOD

Pravo intelektualne svojine treba da podstiče tehnološki i ekonomski napredak društva. Iz tog razloga, trebalo bi da se pravo intelektualne svojine brže

* Istraživač saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, e-mail: m.petrovic@iup.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8831-786X>

** Ovaj rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Prilagođavanje pravnog okvira društvenim i tehnološkim promenama sa posebnim osvrto na regulisanje veštačke inteligencije” koji u 2025. godini sprovodi Institut za uporedno pravo uz finansijsku podršku Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija (evidencioni broj: 451-03-136/2025-03/200049 od 4. 2. 2025).

nego druge grane prava prilagođava tehnološkim promenama, uključujući tu i pojavu veštačke inteligencije. Pod veštačkom inteligencijom podrazumeva se način zaključivanja i postupanja po unapred zadatim naredbama, uz oslanjanje na logiku, s tim što takvo rezonovanje nije rezultat misaonog procesa čoveka niti bilo kojeg živog organizma, već mašine.¹ Iako koncept veštačke inteligencije nije nov, budući da se razvija već nekoliko decenija, čini se da pravnička teorija i praksa i dalje ne mogu da odgovore na sva pravna pitanja koja se tiču njihove upotrebe. Sve do sada računari su predstavljali pomoćno sredstvo koje ljudi koriste u cilju stvaranja originalnog proizvoda kako bi olakšali sprovođenje određene kreativne radnje, a danas se postavlja pitanje da li je mašina sposobna za samostalno razmišljanje i donošenje odluka, bez ljudske intervencije, pa čak i za stvaranje tvorevine koja po svemu odgovara autorskom delu. Rigidnost normi i postojanje pravne nesigurnosti može dovesti do grubih kršenja autorskog prava postojećih titulara, a može i usporiti tehnološki razvoj. Iako se još uvek insistira na očuvanju jednog od osnovnih postulata autorskog prava – ljudskog autorstva, neophodno je naći adekvatan mehanizam pravne zaštite za dela koja sistemi veštačke inteligencije samostalno stvaraju. U radu su zato razmotreni osnovni problemi koje u domenu autorskog prava izaziva upotreba veštačke inteligencije, kao što su mogućnosti priznavanja autorstva potpuno samostalnom sistemu veštačke inteligencije i originalnost duhovne tvorevine koju čovek autor sintetiše pomoću takvog sistema. U tom cilju, zbog nedostatka prakse u Evropskoj uniji, korišćeni su primeri iz prakse Sjedinjenih Američkih Država (SAD).²

Sa stanovišta zaštite autorskog prava još je aktuelniji problem iskorišćavanja više hiljada, pa i miliona autorskih dela za proces učenja i obuke sistema veštačke inteligencije za generisanje novih sadržaja, bez saglasnosti titulara prava i isplaćivanja naknade. Iz najnovije prakse američkih sudova, na primer, vidi se tendencija davanja prednosti kompanijama koje rade na usavršavanju i razvijanju sistema veštačke inteligencije nad potrebom zaštite pojedinačnih prava titulara autorskog prava, saglasno shvatanju da autorsko pravo ne bi trebalo da bude ograničenje za razvoj tehnologije i društva.³ Za razliku od SAD, Evropa kasni u rešavanju navedenih pitanja. U Evropskoj uniji, u sklopu implementacije Uredbe o veštačkoj inteligenciji⁴ do 2027. godine, 10. jula 2025. godine usvojena je

¹ S. Branković, „Veštačka inteligencija i društvo”, *Srpska politička misao* 2/2017, 14.

² Kako konstatuje Čeranić Perišić, EU jeste lider u pogledu regulisanja veštačke inteligencije, ali u odnosu na SAD i Kinu umnogome zaostaje u razvoju industrije veštačke inteligencije i njene primene. Vid. J. Čeranić Perišić, „Razvoj industrije veštačke inteligencije u Evropskoj uniji – izazovi i perspektive”, u: *Zbornik radova sa Savetovanja pravnika* (XXVIII Savetovanje Budvanski pravnički dani, Budva, jun 2025. godine), Udruženje pravnika Srbije, Beograd 2025, 616–620.

³ U pravu Sjedinjenih Američkih Država (SAD) tradicionalno se prihvata da autorsko pravo ima zadatak da promoviše javno blagostanje i unapredi znanje. Istaknuta ekonomska uloga autorskog prava potvrđena je ustavnim ovlašćenjem Kongresa SAD da donosi propise iz oblasti autorskog prava. Vid. M. Petrović, „Uslovi za zaštitu autorskog dela u pravu Sjedinjenih Američkih Država”, *Strani pravni život* 1/2021, 106–107.

⁴ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), *OJ L*, 2024/1689, 12. 7. 2024.

najnovija verzija Kodeksa prakse za veštačku inteligenciju opšte namene (*Code of Practice for General Purpose AI – GPAI Code of Practice*) u kome je u odeljku „Autorska prava” razrađen plan za praktično usklađivanje obaveza dobavljača sa navedenom uredbom, posebno u vezi sa korišćenjem podataka za obuku modela veštačke inteligencije kod modela sa slobodnom i otvorenim licencom.

2. PITANJA AUTORSTVA I ORIGINALNOSTI DELA KOJE GENERIŠE SISTEM VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

U smislu čl. 2, st. 1 Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije,⁵ autorskim delom smatra se delo koje predstavlja originalnu duhovnu tvorevinu autora. Ono mora biti izraženo u odgovarajućoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine. U čl. 2, st. 2 navedene su tipične vrste autorskih dela. Propisano je da se autorskim delom smatraju pisana, dramska, dramsko-muzička, koreografska, pantomimska i dela koja proističu iz folklora, muzička dela, filmska dela, dela likovne umetnosti, dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja, kao i kartografska dela, planovi, skice, makete, fotografije i pozorišna režija. Kako se vidi, u Zakonu o autorskim i srodnim pravima, kao i u većini zakonodavstava, prihvaćen je tradicionalni koncept autorstva čoveka. Sve do pojave veštačke inteligencije, sposobne da potpuno samostalno, bez bilo kakve ljudske intervencije, stvori jedno „autorsko” delo, koncept autorstva nije se dovodio u pitanje. Pojam autora uvek bi se izjednačavao sa ljudskim bićem koje, ulažući određeni umni i emocionalni napor, dolazi do odgovarajućeg kreativnog rezultata. Takav rezultat je predmet autorskopravne zaštite i predstavlja autorsko delo. Ono je sa svojim stvaraoцем povezano na način svojstven čoveku – emocijama i željom da to delo brani, očuva i neguje.⁶ Upravo zbog toga u koncept autorskopravne zaštite uneta su moralna prava autora: pravo paterniteta, pravo na naznačenje imena, pravo objavljivanja i pravo na zaštitu integriteta dela. U situaciji kada izostane čovek kao stvaralac dela, postavlja se pitanje da li postoji realna potreba za autorskopravnom zaštitom. Upravo se o tome raspravljalo u postupcima pred američkim sudovima u slučaju *Naruto protiv Slatera*.⁷ Pomenuti slučaj nije direktno povezan sa veštačkom inteligencijom, ali je povodom njega rešavano pitanje o tome da li se autorom dela u smislu američkog autorskog prava može smatrati i neko drugi, a ne samo ljudsko biće. Naime, 2011. godine fotograf Dejvid Slater ostavio je u Indoneziji

⁵ Službeni glasnik RS, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – Odluka US, 66/2019.

⁶ V. K. Ahuja, „Artificial intelligence and copyright: Issues and challenges”, *ILI Law Review*, Winter Issue 2020, 277.

⁷ *Naruto, by and through his Next Friends, People for the Ethical Treatment of Animals, Inc., et al. v. David Slater*, U. S. District Court for the Northern District of California, 3:15-cv-04324, 2015; U. S. Court of Appeals for Ninth Circuit No. 16-15469, 2018 WL 1902414 (9th Cir. Apr. 23, 2018). District Court, ND California 2015; No. 16-15469 (9th Cir. 2018).

svoju kameru u turističkom mestu u prisustvu majmuna po imenu Naruto, koji je upotrebio aparat fotografišući sam sebe. Nekoliko godina kasnije, Dejvid je, u saradnji sa kompanijom *Wildlife Personalities*, objavio te fotografije pod nazivom „majmunski selfiji”. Kao titulari autorskog prava na fotografijama navedeni su Dejvid Slater i *Wildlife Personalities*. Organizacija People for the ethical treatment of animals (PETA) tužila ih je za povredu autorskog prava na fotografijama u ime Naruta, smatrajući da je majmun pravi titular autorskog prava na fotografijama koje je sam napravio. Prvostepeni sud u Kaliforniji je odbacio tužbu PETA na osnovu zaključka da Naruto ne poseduje ni pravnu a ni poslovnu sposobnost, te da samim tim ne može biti stranka u postupku. Iz ovoga se izvodi da se pravila o autorstvu ne mogu primeniti na životinje jer subjekt autorskog prava može biti isključivo ljudsko biće.⁸ Prvostepenu presudu potvrdio je i Apelacioni sud, ističući da majmun nema zakonski status „autora”, jer Zakon o autorskim pravima izričito ne ovlašćuje životinje da podnose tužbe za povredu autorskih prava.⁹

Kada govorimo o tome da li se jedno delo može smatrati autorskim delom u smislu Zakona o autorskom i srodnim pravima, mora se proveriti da li ono ispunjava zakonom propisane uslove. Najvažniji uslov je taj da delo mora biti originalno, dakle originalnost dela je *sine qua non* nastanka autorskog prava. Odlike originalnog dela – jedinstvenost, različitost i individualnost neminovno proističu iz ličnosti autora.¹⁰

O tome da li dela koje stvori veštačka inteligencija ispunjavaju kriterijum originalnosti izjašnjavali su se sudovi u SAD u slučaju Stefan Taler protiv Šire Perlmutter.¹¹ Tužilac Taler razvio je generativni sistem veštačke inteligencije koji je nazvao „Kreativna mašina” (Creative Machine), koristeći ga za kreiranje slike nazvane „Nedavni ulazak u raj”. Slika je bila predmet prijave podnete Kancelariji za autorsko pravo. U prijavi je Taler kao autora dela naznačio Kreativnu mašinu, a sebe je smatrao titularom autorskog prava, s obzirom na to da je on njen tvorac i kreator tog programa.¹² Vizuelno delo pokušao je da predstavi kao *work of hire*, dakle kao delo nastalo iz radnog odnosa. Ipak, Kancelarija za autorsko pravo odbija prijavu tužioca sa obrazloženjem da se autorom dela u smislu zakona o autorskom pravu može smatrati samo ljudsko biće, negirajući mogućnost priznavanja autorstva mašinama, odnosno posrednog autorstva njihovim kreatorima. U sporu koji je pokrenuo protiv direktorke Kancelarije za autorsko pravo pred Okružnim sudom SAD za Distrikt Kolumbija, Taler se pozvao na slučaj Saroni, u kome se raspravljalo o tome šta se smatra delom koje je generisala mašina,

⁸ *Naruto v. Slater*, U. S. District Court for the Northern District of California, 3:15-cv-04324, 2015, 6.

⁹ *Naruto v. Slater*, U. S. Court of Appeals for Ninth Circuit No. 16-15469, 2018 WL 1902414 (9th Cir. Apr. 23, 2018).

¹⁰ S. Savčić, „Veštačka inteligencija i problem autorstva”, u: *Veštačka inteligencija: izazovi u poslovnom pravu* (ur. D. V. Popović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2024, 18.

¹¹ *Thaler v. Perlmutter*, U. S. District Court for the District of Columbia, 687 F. Supp. 3d 140, August 18, 2023; U. S. Court of Appeals for the District of Columbia No. 23-5233, March 18, 2025.

¹² Podaci iz prvostepene presude *Thaler v. Perlmutter*, U. S. District Court for the District of Columbia, 687 F. Supp. 3d 140, August 18, 2023.

kada se ceni da je sistem veštačke inteligencije korišćen kao sredstvo za stvaranje autorskog dela. Pokušao je da izjednači korišćenje kamere i fotografije i sistema veštačke inteligencije, te se u tužbi pojavljuje argument da je sistem veštačke inteligencije samo sredstvo koje je u službi autora, sa svrhom da omogućiti ljudskom biću stvaranje dela. Primenjena je analogija sa argumentom iz precedenta Saroni da je fotograf taj koji osmišljava koncept fotografije, donosi odluke o položaju subjekata i objekata na njoj, postavlja osvetljenje, aranžira pozadinu i dodaje i uklanja određene elemente. Ono što je nesumnjivo jeste da postoji njegova jasno vidljiva aktivnost.¹³ Međutim, Okružni sud, a potom i Apelacioni sud okruga Kolumbija, potvrdili su odluku zahteva Zavoda za autorska prava. Odbijajući tužbeni zahtev Talera, sudovi su se pozvali na uobičajeno tumačenje da termin „autor” podrazumeva isključivo čoveka, da „autor” mora imati poslovnu sposobnost u smislu propisa o vlasništvu i nasleđivanju i zaključenja ugovora, a takođe i da je trajanje autorskih prava ograničeno na osnovu životnog veka autora, što nije primenjivo na mašine. Kako Taler u upravnom postupku pred Kancelarijom za autorska prava nije isticao argument da je on autor jer je stvorio mašinu, sud je odbio da naknadno razmatra to pitanje po žalbi.¹⁴

Služaj Taler protiv Perlmutter otvorio je pitanje da li korišćenje generativnog sistema veštačke inteligencije može da se smatra pomoćnim alatom pri stvaranju originalnog autorskog dela.¹⁵ Međutim, kako primećuje Savčić, veštačka inteligencija ne može se poistovetiti sa četkicom, olovkom, niti bilo kojim pomagalom u stvaranju autorskog dela, pa čak ni sa samim računarom. U ovom slučaju reč je o programu koji poseduje sposobnost da potpuno samostalno osmisli i uređi sadržaj dela simulirajući misaonu radnju svojstvenu čoveku.¹⁶ Iako programer prilikom stvaranja sistema veštačke inteligencije osmišljava način njenog funkcionisanja i izvore saznanja, a krajnji korisnik zadaje odgovarajuće parametre, mašina sadržaj dela generiše samostalno u procesu koji ne zavisi od ljudskog faktora.

Ipak, danas je teško zamisliti proces stvaranja autorskog dela bez pomoći veštačke inteligencije. Mnogi autori u stvaranju koriste veštačku inteligenciju, što neminovno utiče na stepen kreativnosti njihovog autorskog dela. Da li će se ovako stvoreno delo smatrati autorskim delom zavisi od toga koliki je bio stepen ljudske intervencije prilikom njegovog stvaranja. U skladu s tim postoje poluautonomna, visoko autonomna i potpuno autonomna dela. Kada je reč o poluautonomnom delu, čovek je taj koji preduzima većinu aktivnosti u vezi sa nastankom autorskog dela, dok je kod visoko autonomnih i dela poput novinskih članaka,

¹³ *Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony*, 111 U. S. 53 - Supreme Court, March 17, 1884.

¹⁴ Zanimljivo je da je dr Taler prethodno neuspešno podnosio dve patentne prijave u kojima je kao pronalazača navodio program veštačke inteligencije pod nazivom „Uređaj za autonomno pokretanje objedinjene nauke”, a potom je vodio sudski spor (*Thaler v. Vidal*, 43 F.4th 1207, 1210 - Fed. Cir. 2022), pri čemu je Savezni okružni sud potvrdio prvostepenu presudu Okružnog suda da mašina sa veštačkom inteligencijom ne može biti navedena kao pronalazač jer se po Zakonu o patentima samo fizičko lice može smatrati pronalazačem.

¹⁵ O pomenutom slučaju vid. i: A. Živković, „Computer programs legal protection framework with special reference to artificial intelligence ChatGPT”, *Strani pravni život* 3/2024, 323.

¹⁶ S. Savčić, 25.

kratkim priča i tekstova njegova aktivnost smanjena na minimum, dok sasvim izostaje u slučaju nastanka potpuno autonomnih dela.¹⁷ U Talerovom slučaju sud je stao na stranu prethodno iznetog stava Kancelarije za autorsko pravo, navodeći da se autorskoppravna zaštita nikada ne može pružiti delu u čijem stvaranju ne učestvuje čovek. Ljudska radnja, delovanje i kreativnost su osnovni razlog postojanja autorskoppravne zaštite, te ukoliko jedno delo nastaje tako što njegov sadržaj generiše računar, potpuno samostalno i nezavisno od čoveka, takva dela ne mogu se smatrati predmetom autorskoppravne zaštite.¹⁸

Dok su teorija i sudska praksa ujednačenih stavova da mašina ne može biti autor jednog dela, dotle industrija ubrzano radi na usavršavanju proizvoda koje generiše veštačka inteligencija. Dela koja se dobiju na ovaj način često mogu parirati delima kojima je priznata autorskoppravna zaštita. U tom smislu, naročito je značajan projekat „Sledeći Rembrant” iz 2016. godine.¹⁹ Projekat se sastojao iz nekoliko faza od kojih je prva bila sakupljanje i skeniranje poznatih i dostupnih Rembrantovih dela iz muzeja Tehničkog univerziteta u Delftu i *Mauritshuis Museum* iz Haga, kao i druge arhivske građe, objedinjenih u bazi u kojoj su zastupljena 364 umetnička dela u visokoj rezoluciji. Mašina je, analizirajući dela pohranjena u bazi, uočavala Rembrantov stil slikanja, tehnike, igru svetla i tame i poteze četkice.²⁰ Nakon detaljne analize, učesnici programa odlučili su da računar generiše muški portret, između 30 i 40 godina starosti, odeven u crno, sa belom kragnom i crnim šeširom. Ovo rešenje bilo je logično jer je sam umetnik najčešće slikao muškarce, pa je analiza ovakvih dela mogla biti detaljnija i sveobuhvatnija. Kako bi se generisalo lice muškarca, upotrebljen je Majkrosoftov softver za prepoznavanje lica, koji je mogao „razumeti” geometriju i kompoziciju 400 Rembrantovih portreta. Tom prilikom program je izdvojio čak 6000 karakteristika lica.²¹ Pored toga, trebalo je proučiti impasto tehniku gustog nanošenja boje na platno u više slojeva, kojom se umetnik služio kako bi postigao trodimenzionalne efekte. Računarski program morao je da analizira svaki sloj nanete boje, za šta su korišćeni rendgenski snimci dostupnih slika. Poslednja faza podrazumevala je prebacivanje u 3D oblik i štampanje. U ovom trenutku programeri su se susreli sa prvim većim problemom jer je sliku koja je generisana putem veštačke inteligencije trebalo prebaciti na platno. Dodatni problem predstavljala je činjenica da su potezi robotske ruke koja je trebalo da bude upotrebljena ograničeni tako da može da izvede svega devet pokreta, dok je taj broj kod ljudske šake čak 26. Kako je čitav projekat trebalo da bude delo koje spada u potpuno autonomna dela, za realistič-

¹⁷ S. Lučić, „Veštačka inteligencija i autorsko pravo”, u: *XXI vek – vek usluga i uslužnog prava* (ur. D. Vujisić), knj. 13, 2022, 186.

¹⁸ *Thaler v. Perlmutter*, 687 F. Supp. 3d 140 - Dist. Court, Dist. of Columbia 2023.

¹⁹ U projektu „Sledeći Rembrant” (*The Next Rembrandt*) učestvovalo je preko dvadeset stručnjaka iz oblasti programiranja, prikupljanja i analize podataka, profesora, istoričara umetnosti, inženjera i naučnika. Tim je uspešno predvodio Bas Korsten, a rezultati do kojih su došli bili su takvi da su podstakli brojne stručnjake iz oblasti intelektualne svojine na razmišljanje o pitanju autorstva sistema veštačke inteligencije.

²⁰ T. Sovhyra, „Artificial intelligence and issue of authorship and uniqueness for works of art (Technological research of the next Rembrandt)”, *Culture and arts in the modern world* 22/2021: 156–163, 159.

²¹ *Ibid.*, 159.

niji prikaz i jasnije detalje korišćen je 3D štampač, koji se koristio za nanošenje čak trinaest slojeva specijalnog mastila kako bi se postigao efekat impasto tehnike.²² Krajnji rezultat, portret generisan veštačkom inteligencijom, bio je impresivan, a čitav projekat otvorio je niz pravnih pitanja u vezi sa nastankom ovakvih dela. Na pitanje o autorstvu, Bas Korsten, glavni programer projekta, izjavio je da oni samo stvaraju novu formu Rembrantovog rada, a da jedino Rembrant može stvoriti Rembranta.²³ Zanimljivo je pomenuti da ovo nije jedino delo veštačke inteligencije povezano sa ovim umetnikom; 2019. godine veštačka inteligencija korišćena je u rekonstrukciji Rembrantovog dela „Noćna straža” koje je pretrpelo znatna oštećenja prilikom njegovog prvog predstavljanja javnosti.²⁴

Drugi primer je projekat kompanije Soni (Sony) u kojem je stvoren čitav album sa muzičkim numerama zasnovanim na delima Bitlsa. Za potrebe izrade albuma korišćeno je 15.000 muzičkih dela legendarne grupe, a računar je, analizirajući ih, učio akorde i ritmove i imitirao muzički stil šezdesetih godina prošlog veka. Muzičko delo koji je generisala veštačka inteligencija nazvano je *Daddy's car*.²⁵

Pre dve godine sistem veštačke inteligencije je čak uspešno „otvorio” sopstvenu izložbu umetničkih dela. Reč je o humanoidnom robotu – umetnici nazvanoj *Ai-Da*, koja ne samo što je generisala niz slikarskih dela, već je i govorila na otvaranju izložbe koristeći jezičke modele govora.²⁶ *Ai-Da* je ujedno i prvi robot koji se predstavio u Gornjem domu parlamenta u Vestminsteru. Tom prilikom postavljeno joj je pitanje na koji način stvara umetnička dela i kakva je razlika između njenih dela i onih čiji je autor čovek. Odgovor *Ai-Da* navodi na razmišljanje o ispunjenosti uslova originalnosti njenih dela i kreativnosti. Ona je istakla da njena umetnost nastaje pomoću kamera koje se nalaze u njenim očima i kojima ona opaža svet. Koristeći se nizom algoritama, njena robotska ruka prenosi boju na platno, a rezultat toga je umetničko delo. Kada je u pitanju razlika između njenih dela i dela koje stvara čovek, ona ističe da je jedina razlika u postojanju ljudske svesti – subjektivnog iskustva, opažaja i nadražaja, o kojima ona može govoriti, ali ih ne može osetiti. Njena zavisnost od računarskog programa i algoritma je nesumnjiva. Ona nije živa, ali njena umetnost jeste.²⁷ Iako se na prvi pogled čini da ovaj humanoidni robot ispoljava kreativnost stvarajući umetnička dela, ne sme se zaboraviti da je sistem koji ga pokreće treniran na velikom broju slika i skulptura renomiranih umetnika, pa se tako njena dela ne razlikuju mnogo od imitacije.²⁸

Zahvaljujući veštačkoj neuronskoj mreži, sistemi veštačke inteligencije podražavaju misaonu ljudsku aktivnost toliko uspešno da mogu imitirati i kreativnu komponentu ljudskog duha. Ono što je važno istaći je da su ta dela nastala na

²² *Ibid.*, 160.

²³ *Ibid.*, 158.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ S. Lučić, 183.

²⁶ E. Polymenopoulou, „Rembrandt's Missing Piece: AI Art and the Fallacies of Copyright Law”, *Washington Journal of Law, Technology & Arts* 2/2024, 67–68.

²⁷ E. Polymenopoulou, 72.

²⁸ E. Lima, „AI art and public literacy: the miseducation of Ai-Da the robot”, *AI and Ethics* 3/2024, 844.

osnovu detaljnih analiza postojećih dela koja je stvorio čovek, te da ona u tom smislu ne mogu biti originalna, ali pitanje originalnosti može biti upitno i onda kada je autor čovek. Mnoga dela koja uživaju autorskopravnu zaštitu danas predstavljaju sintezu prethodnih znanja, rezultat izučavanja ili imitiranja dela prethodnika, dela inspirisana nečijim radom. Teško je sa sigurnošću tvrditi da je neko autorsko delo u potpunosti originalno, naročito kada smo svedoci toga da autorska dela prirodno proističu jedna iz drugih. Primera radi, tu spadaju filmska dela zasnovana na literarnim delima, pozorišna dela koja podrazumevaju iskorišćavanje literarnog dela u kombinaciji sa delima muzičke umetnosti itd. Na osnovu toga postavlja se jasno pitanje: ukoliko se celokupno ljudsko stvaralaštvo zasniva na podražavanju, a ne na isključivo originalnoj ideji svakog pojedinca, zbog čega se autorstvo ne može priznati mašini koja na sličan način dolazi do informacija, obrađuje ih i generiše sadržaj na osnovu stečenih znanja, samo imitirajući, a ne doslovno kopirajući dostupna autorska dela?

3. TITULAR PRAVA NA SADRŽAJ KOJI GENERIŠE VEŠTAČKA INTELIGENCIJA

Pre nego što se započne rasprava o subjektu autorskog prava u situacijama kada mašina autonomno generiše sadržaj, mora se objasniti zašto je to potrebno razjasniti. Pravo intelektualne svojine, pa tako i autorsko pravo, imaju svrhu da zaštite interes lica koje je uložilo napor i novac kako bi došlo do određenog rezultata. Omogućavajući tom licu prednost na tržištu i zakonom predviđen monopolski položaj, njemu se garantuje za niz godina adekvatna naknada za uloženi trud. S druge strane, cilj obezbeđivanja monopolskog položaja na tržištu titulara prava jeste i zaštita investicije, naročito onda kada je reč o objektima prava industrijske svojine. Prilikom nastanka predmeta zaštite prisutan je određeni nivo rizika koji na sebe preuzima titular prava. Pravo intelektualne svojine, a konkretnije autorsko pravo, jesu faktori koji motivišu ljude da stvaraju autorska dela, pod pretpostavkom da što je naknada veća, to je autor spremniji da stvara. Uvođenjem sistema veštačke inteligencije i izjednačavanjem dela koje ona stvara sa autorskim delima direktno bi se ugrozio ekonomski položaj autora, čime bi neminovno došlo do pada kreativnosti i motivacije stvaralaca. S druge strane, to bi omogućilo masovnu proizvodnju autorskih dela, na brz i lak način, koji čovek kao autor ne bi bio u stanju da postigne.²⁹ Tako bi se dopustilo stvaranje monopola koji bi direktno ili indirektno ometao slobodu trgovine, tržište, slobodu izražavanja i tehnološki razvoj.³⁰

Kada je reč o sadržajima generisanim korišćenjem naprednih sistema veštačke inteligencije, potencijalno bi se moglo postaviti pitanje titulara prava na

²⁹ V. K. Ahuja, 274.

³⁰ P. Lana, „Why works created autonomously by artificial intelligence (should) belong to the public domain – a viewpoint based on droit d’auteur traditions”, *Transformations: Journal of Media, Culture & Technology* 2022, 155.

tako dobijenom sadržaju. Kako mašina ne može da stiče svojину i ne bi mogla biti titular autorskog prava za sadržaj koji kreira, za titulara prava konkurišu: programer/kreator sistema veštačke inteligencije, korisnik veštačke inteligencije, vlasnik sistema veštačke inteligencije / pravno lice (kompanija koja stvara sisteme veštačke inteligencije / investitor) i društvo u celini.

U slučaju da se kao titular autorskog prava označi programer odnosno kreator sistema veštačke inteligencije, on bi se mogao smatrati stvaraoцем konceptualnog okvira unutar koga se sistem može kretati. Dakle, programer je taj koji postavlja granice aktivnosti veštačke inteligencije, koja postupa po unapred zadatim parametrima. Prema tome, stvaralački napor koji je kreator sistema uložio prilikom programiranja i treniranja veštačke inteligencije trebalo bi da bude prepoznat. Priznavanjem autorstva programeru, ovom licu pružila bi se mogućnost da nastavi rad na daljem razvoju tehnologije, a naročito softvera.³¹ Ovakvo shvatanje prisutno je u pravu Velike Britanije, gde je u čl. 9, st. 3 Zakona o autorskom pravu, dizajnu i patentima³² iz 1988. godine predviđeno da će se autorom literarnih, dramskih, muzičkih ili umetničkih dela koja su kompjuterski generisana smatrati osoba koja je preduzela sve moguće radnje da do kreiranja takvog sadržaja i dođe. Tumačenjem norme dolazi se do zaključka da je programer jedina osoba koja pomenute radnje može preduzeti, tako da bi se on mogao smatrati titularom autorskog prava.

Nedostatak opisanog rešenja je što su sistemi veštačke inteligencije zamišljeni tako da deluju autonomno, bez ljudske intervencije. Čak i onda kada programer jasno utvrdi granice i obim aktivnosti koju preduzima sistem, on nikada ne može biti svestan koji je to broj dela koji je generisan putem sistema veštačke inteligencije.³³ Veštačka inteligencija u stanju je da preduzme niz radnji koje ne zavisi od volje programera, a krajnji rezultat njene aktivnosti je nepredvidiv.³⁴ Pored toga, jedan od uslova za priznavanje autorstva nekom licu jeste i duhovna veza koja se u momentu nastanka dela stvara između autora i dela. U ovoj situaciji teško je zamislivo da se ovakva veza uopšte može uspostaviti, jer programer najčešće i ne zna koji je to sadržaj koji je generisala mašina.³⁵

Titular autorskog prava bi na delima koja generiše veštačka inteligencija potencijalno mogao biti njen krajnji korisnik. On je taj koji ima direktnu i neposrednu vezu sa stvorenim delom.³⁶ Krajnji korisnik je osoba koja pristupa sistemu veštačke

³¹ A. Đonović, „Veštačka inteligencija i pravo intelektualne svojine – mašina kao autor?“, *Pravo i privreda* 10–12/2018, 207.

³² The Copyright, Designs and Patents Act, from 15th November 1988, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/9>, 5. 9. 2025.

³³ C. P. Sik, „Artificial Intelligence and Copyright: The Author's Conundrum“, WIPO-WTO Colloquium Research Papers, 2018, Chapter 13, 181, https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/colloquium_papers_e/2018/chapter_13_2018_e.pdf, 12. 8. 2025.

³⁴ A. Đonović, 207.

³⁵ S. Savčić, 24.

³⁶ Sasvim je jasno da duboka, intimna i duhovna veza sa delom ne postoji, ali je izvesno da veza ipak postoji, iako slabijeg kvaliteta, što je već samo po sebi razlog zbog kog korisnik može da dobije prednost nad programerom sistema veštačke inteligencije.

inteligencije i usmerava sistem u kreiranju dela zadajući određene parametre, te na taj način daje svoj doprinos. Jedini je koji ima saznanja o nastanku dela, ima pristup delu u trenutku njegovog nastajanja, a zbog toga je u poziciji da najadekvatnije predstavi javnosti sadržaj koji je generisala veštačka inteligencija.³⁷ Upravo to bi i bio glavni motiv za priznavanje autorstva krajnjem korisniku, s obzirom na to da je, prema čl. 30, st. 1. Zakona o autorskom i srodnim pravima, samo autoru dela priznato isključivo pravo da drugome dozvoli ili zabrani javno saopštavanje dela, učini delo dostupnim javnosti žičnim ili bežičnim putem na način koji pojedincu obezbeđuje individualni pristup delu, sa mesta i u vreme koje on odabere. U pravnoj teoriji, pristalica ovakvog rešenja je malo, jer bi se priznavanjem autorstva krajnjem korisniku obezvređio napor koji je uložio programer kako bi stvorio sistem veštačke inteligencije, kao i investicija i rizik koji je preuzeo njen vlasnik.

Verovatno najbliže rešenje anglosaksonskom pravnim shvatanjima je ono po kojem se pravna zaštita garantuje licu koje je uložilo ozbiljan ekonomski napor u cilju stvaranja sistema veštačke inteligencije. U konkretnom slučaju, primena ovakvog rešenja osigurala bi ulaganja, poslovni i finansijski rizik koji na sebe preuzima jedno pravno lice u trenutku otpočinjanja rada na kreiranju i usavršavanju sistema veštačke inteligencije. Ovde treba naglasiti da sistem veštačke inteligencije podrazumeva mnoštvo različitih tehnologija koje kombinuju mašinsko učenje, robotiku, obradu jezika, govora, mašinskog vida, a sve radi kreiranja sadržaja.³⁸ Za kreiranje jednog ovako kompleksnog sistema nije dovoljno da postoji samo jedan programer, već je u proces uključeno mnoštvo ljudi različitih profesija. Zbog toga se u delima američkih pravnika zastupa mišljenje da se dela koja generiše veštačka inteligencija mogu poistovetiti sa delima koja nastaju u radnom odnosu (tzv. doktrina *work of fire*). Takođe, moguće bi bilo zamisliti situaciju u kojoj bi se sistem veštačke inteligencije pravno tretirao kao zaposleni u kompaniji koja ga razvija.³⁹ Ipak, s obzirom na to da sistem veštačke inteligencije ne poseduje ni pravnu a ni poslovnu sposobnost, ovakvo shvatanje nije od velike koristi prilikom određivanja autora dela koje kreira mašina.

Nesumnjivo je da je društvo ono koje ima najviše benefita od sadržaja koji stvara veštačka inteligencija. Kako prilikom obuke tako i prilikom generisanja sadržaja, sistemi veštačke inteligencije koriste sve dostupne izvore koji se nalaze na internetu. Sve te radnje preduzimaju se bez dodatnih troškova i ulaganja, na osnovu već poznatih informacija, koje se spajaju i kombinuju na takav način da ne dolazi do njihove suštinske izmene, ali dolazi do stvaranja novog sadržaja.⁴⁰ Da li je zato opravdano podržati mišljenje da dela čiji je sadržaj generisala veštačka inteligencija potpadaju pod javni domen? Koncept je problematičan iz više razloga. Pre svega, ako su sva dela veštačke inteligencije besplatna i lako dostupna svim korisnicima, postavlja se pitanje daljeg razvoja sistema, zato što bez naknade za gene-

³⁷ J. L. Gilotte, „Copyright infringement in AI-generated artworks”, *UC Davis Law Review* 5/2020, 2667.

³⁸ A. Đonović, 197.

³⁹ C. P. Sik, 181.

⁴⁰ V. K. Ahuja, 277.

risanje sadržaja i upotrebu tehnologije, rad na daljem usavršavanju i neophodnom ažuriranju softvera neće biti moguć. U situaciji u kojoj ne postoji ekonomski interes investitora koji je vlasnik sistema da sistem dalje razvija, neće biti ni napretka. Veoma je važno naglasiti da danas postoje alternativni načini da investitori ostvare prihode od upotrebe sistema veštačke inteligencije. Mogla bi se zamisliti analogna primena mehanizama monetizacije koje koriste kreatori sadržaja na platformama poput Jutjuba (You Tube). Takođe, trebalo bi razmišljati i u pravcu stavljanja u promet licenci za softver veštačke inteligencije ili digitalnog reklamiranja.⁴¹

Drugi problematični aspekt ovog shvatanja odnosi se na efekte koje bi bili izazvani na tržištu i promene u privatnom sektoru. Mnoge kompanije koje se bavi različitim vrstama istraživanja snose troškove za svoje zaposlene, stručnjake iz određenih oblasti čija su radna zaduženja usmerena na prikupljanje, obradu, analizu i sprovođenje istraživanja, a ako bi sve te aktivnosti mogla preduzeti mašina, potpuno besplatno, učešće ljudskog faktora svelo bi se na minimum ili bi bilo potpuno isključeno.⁴²

Treća situacija je ujedno i najspornija sa stanovišta autorskog prava i odnosi se na zloupotrebu dela iz javnog domena za potrebe stvaranja dela koje bi bilo predmet autorskopravne zaštite, a svom bi autoru obezbedilo monopolski položaj na tržištu i ostvarivanje profita. Primetan je, takođe, još jedan problem zbog čega već sada dolazi do sudskih sporova. Ne zaboravimo da veštačka inteligencija generiše sadržaj na osnovu postojećih autorskih dela, od kojih su neka u javnom domenu, a neka nisu. Baze koje se koriste za obuku sistema obuhvataju milione autorskih dela, te bi neminovno dolazilo do povrede autorskog prava u slučajevima kada nastane autorsko delo u kojem je moguće prepoznati delove drugog dela, korišćenog bez saglasnosti titulara prava.

Iako ne predstavlja savršeno rešenje, ideju o klasifikovanju dela koje generiše veštačka inteligencija ne treba olako odbaciti. Davanje ekskluzivnih prava za delo koje je stvorila mašina zahtevalo bi velike promene postojećeg pravnog okvira, temeljnu reformu autorskog prava i značajna ekonomska ulaganja.⁴³

4. KORIŠĆENJE TUĐIH AUTORSKIH DELA ZA TRENING SISTEMA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE BEZ SAGLASNOSTI TITULARA PRAVA

Sistemi veštačke inteligencije obučavaju se na hiljadama različitih sadržaja dostupnih na internetu. Proces mašinskog učenja odvija se u nekoliko faza. Prvi korak je sakupljanje građe koja se najčešće sastoji od literarnih dela, informacija iz baza podataka, rečnika, itd., a zatim se pristupa formatiranju teksta u oblik koji algoritam podržava, istovremeno otklanjajući elemente poput slika, tabela ili grafikona. Nakon toga sledi etiketiranje naslova i grupisanje u odgovarajuće

⁴¹ P. Lana, 156.

⁴² V. K. Ahuja, 277.

⁴³ P. Lana, 155.

celine, a algoritam detaljno pristupa analizi građe uz izdvajanje definisanih, verovatnih, statističkih, gramatičkih i sintaksičkih karakteristika. Tek kada sistem prođe kroz sve navedene faze, smatraće se da je model veštačke inteligencije dovoljno obučen za funkcionisanje.⁴⁴

Prilikom realizacije projekta „Sledeći Rembrant”, holandski inženjeri koristili su dela poznatog umetnika koja se nalaze u javnom domenu, te ne podležu autorskopravnoj zaštiti, što ih čini idealnim za obuku mašine. Međutim, još tada se postavilo pitanje: šta bi se dogodilo da su u pitanju dela čiji titular uživa autorskopravnu zaštitu? Očigledno je da u tom slučaju dolazi do povrede autorskog prava i da bi autor bio ovlašćen da pokrene postupak protiv lica koje svojim radnjama čini povredu njegovog subjektivnog prava.

U slučaju *Silvermen protiv OpenAI*⁴⁵ raspravljalo se o povredi autorskog prava, jer je došlo do neovlašćene upotrebe tuđeg autorskog dela prilikom treniranja mašine, tako što je *ChatGPT*, kompanija *OpenAI*, za potrebe treniranja sistema veštačke inteligencije koristila brojne informacije dostupne na internetu.⁴⁶ Na strani tužioca našlo se nekoliko autora čija su literarna dela bila korišćena u svrhe treniranja veštačke inteligencije, bez saglasnosti autora. *Silvermen* je jedan od autora i izvođač dela *The Bedwetter*. Tužiocima su smatrali da su im autorska prava povređena jer su se njihova autorska dela našla, bez saglasnosti, u bazi podataka na osnovu kojih je izvršen trening sistema *ChatGPT*, te da je tuženi preduzeo radnju korišćenja tuđeg dela, bez naknade i bez poštovanja moralnih komponenti autorskog prava. Utvrđeno je da je 2018. godine prva verzija *GPT-1* trenirana na kolekciji od 7000 literarnih dela, među kojima su bile najviše zastupljene tematika iz oblasti fantastike, romantična i avanturistička literatura. Baza podataka formirana je od dela dostupnih na sajtu *Smashwords*, na kome autori sami, bez naknade, čine dostupnim javnosti svoja dela.⁴⁷ Kada je *ChatGPT* dobio komandu da sumira knjige tužilaca, izvukao je veoma detaljne i precizne zaključke i detalje sadržaja korišćenih dela, iz čega se jasno vidi da dela čiji su autori bili tužiocima jesu bila deo, sa stanovišta poštovanja autorskih prava, problematične baze podataka, iako je u krajnjem rezultatu bilo izvesnih grešaka, što je direktna posledica treniranja mašine na velikom broju informacija.

Sudski slučaj je objedinjen sa slučajem *Tremblay v. OpenAI*⁴⁸ u kome je Okružni sud došao do zaključka da tužiocima nisu uspjeli da dokažu postojanje veli-

⁴⁴ T. Margoni, *Artificial Intelligence, Machine Learning and EU Copyright Law: Who Owns AI?*, CREATe Working Paper 2018/12, 2018, 3.

⁴⁵ *Silverman et al. v. OpenAI, Inc. et al.*, U.S. District Court Northern District of California, 3:23-cv-03416, February 12, 2024, <https://docs.justia.com/cases/federal/district-courts/california/candce/3:2023cv03416/415174/68>, 8. 9. 2025.

⁴⁶ U konkretnom slučaju radilo se o razvijanju i treningu modela *GPT 3.5* i *GPT 4*. *ChatGPT* spada u tzv. velike jezičke modele (*large language models*), koji predstavljaju najsloženije sisteme veštačke inteligencije, a treniraju se na izuzetno velikom broju dostupnih informacija.

⁴⁷ Na taj način sastavljena kontroverzna baza podataka *Book Corpus* do 2020. godine brojala je više od 350.000 naslova, najvećim delom literarnih dela koja se koriste u svrhe treniranja sistema *ChatGPT*-a.

⁴⁸ *Tremblay, et. al. v. OpenAI, Inc., et al.*, U. S. District Court Northern District of California, 23-cv-03223-AMO; 23-cv-03416-AMO, February 12, 2024.

ke sličnosti između svojih autorskih dela i dela koje je stvorio *ChatGPT*, te je odbacio tužbe za indirektno kršenje autorskih prava i Zakona o autorskim pravima u digitalnom milenijumu (DMCA). Tužioci nisu tvrdili da je došlo do direktnog kopiranja njihovih autorskih dela, ali su isticali da je svaki rezultat jezičkih modela izvedeno delo kojim se krše autorska prava. Sud je ovu tvrdnju ocenio kao nedovoljno dokazanu. Svi zahtevi tuženih su odbijeni, osim zahteva koji se odnosi na ustanovljavanje postojanja nelojalne konkurencije.

U najnovijem slučaju iz sudske prakse, *Kadri protiv Mete*,⁴⁹ na strani tužilaca bilo je trinaest autora, među kojima su i Silvermen, Trembley i ostala lica kao u prethodno navedenim slučajevima protiv *OpenAI*, ali je tužena kompanija Meta koja razvija sistem veštačke inteligencije *Llama* (od eng. large language model).⁵⁰ Sistem se zasniva na principu razgovora (chatbox) i generiše tekst kojim sistem odgovara na korisnički zahtev, pri čemu generisani sadržaj u potpunosti liči na odgovore svojstvene čoveku, tako da korisnik stiče utisak kao da se dopisuje sa drugim ljudskim bićem.⁵¹

Slično kao i u prethodnim slučajevima, za trening *Llama* koristi sadržaje dostupne na internetu iz koga generiše novi sadržaj. U obuci pomenutog sistema veštačke inteligencije najviše se koriste podaci iz literarnih dela (oko 70.000 naslova i preko 800gb). Između ostalog, tužioci su izneli tvrdnju da je korišćenju njihovih autorskih dela prethodilo uklanjanje svih informacija o autoru i delu, registarskih brojeva i simbola. Međutim, tužioci za takvu tvrdnju, prema mišljenju suda, nisu dostavili valjane dokaze.

Sud je najpre, na zahtev tužene kompanije, odbacio sve tužbe, osim tvrdnje da navodno neovlašćeno kopiranje knjiga tužilaca radi obuke *Llama* predstavlja direktno kršenje autorskih prava. Presudom donetom u junu ove godine utvrđuje se da u konkretnom slučaju nema povrede autorskog prava tužioca.⁵² Presuda simbolično znači pobeđu veštačke inteligencije i sigurno će uticati na buduću sudsku praksu. Sud je konstatovao da dela koja generiše veštačka inteligencija nisu suštinski slična delima tužilaca, te da oni nisu dostavili čvrste dokaze na osnovu kojih bi sud mogao da zaključi suprotno. Ipak, jasno se navodi da sud, ovom odlukom, ne formira konačan stav o dozvoljenosti upotrebe autorskih dela trećih lica u svrhe obučavanja sistema veštačke inteligencije, već se ova odluka odnosi samo na konkretan slučaj i konkretna lica iz postupka. Ako tužilac, titular prava, iznese odgovarajuće dokaze, ishod postupka bi mogao biti drugačiji.⁵³

⁴⁹ *Kadrey v. Meta Platforms, Inc.*, U. S. District Court Northern District of California, 3:23-cv-03417, June 25, 2025, <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/california/candce/3:2023cv03417/415175/598/>, 9. 9. 2025.

⁵⁰ Meta je kompanija čiji je osnivač i generalni direktor Mark Zuckerberg, osnivač Fejsbuka. Trenutna verzija koja je u upotrebi od aprila 2025. godine je *Llama 4*, koji je direktna konkurencija *ChatGPT*-u.

⁵¹ <https://ai.meta.com/blog/future-of-ai-built-with-llama/>, 9. 9. 2025.

⁵² Kako je ovaj slučaj iz prakse SAD (Kalifornija), većina argumenata iznetih u korist tuženog zasniva se na doktrini poštene upotrebe (*fair use*) autorskih dela (v. M. Petrović, 106).

⁵³ *Kadrey v. Meta Platforms, Inc.*, 3:23-cv-03417, (N. D. Cal.).

Iako se iz pomenutih slučajeva iz prakse vidi tendencija da se štite interesi velikih kompanija koje razvijaju sisteme veštačke inteligencije, dok su interesi titulara autorskog prava na neki način zapostavljeni, poslednjih godina su u porastu slični sudski slučajevi. Umesto da se izlažu skupim, dugotrajnim i mnogobrojnim sporovima, tržišni giganti poput *OpenAI*, *StabilityAI* i *Bing* su, radi sprečavanja mogućih sporova, odlučili da od 2023. godine titularima autorskog prava dopuste da izuzumu svoje autorsko delo iz baze podataka koja služi za obuku veštačke inteligencije.⁵⁴ Primera radi, kako navodi Popović, Bing dopušta titularu prava da postavi zahtev za izuzimanje i tako što će koristiti jednu od dve vrste taga: *NOCACHE* ili *NOARCHIVE*, u zavisnosti od toga kakav rezultat želi. Stavljanjem *NOCACHE* taga, titular autorskog prava dopušta korišćenje samo odlomaka i naslova svoga dela, dok se isticanjem *NOARCHIVE* taga potpuno zabranjuje korišćenje dela. Bitno je naglasiti da je delovanje taga retroaktivno.⁵⁵

Neophodno je pronaći ravnotežu u potrebi zaštite interesa titulara autorskog prava, s jedne strane, dok na drugoj strani treba omogućiti nesmetan razvoj tehnologije. Zato nije dovoljno stavljanje taga koji će omogućiti naknadno izuzimanje autorskog dela iz baze za obučavanje veštačke inteligencije. Mnogi autori nisu ni svesni činjenice da se njihova autorska dela koriste za obuku veštačke inteligencije. Takođe, postoje i ona dela čiji je titular prava nepoznat ili nedostupan ili se ne može pronaći čak ni nakon temeljno sprovedene potrage. Njihova upotreba je izuzetno problematična sa stanovišta autorskog prava,⁵⁶ a njihovo korišćenje za obuku sistema veštačke inteligencije ne bi bilo opravdano ni sa etičkog aspekta.

Čini se da bi se problem mogao rešiti zaključivanjem ugovora o neisključivoj licenci koja bi imala oblik ugovora po pristupu.⁵⁷ Ugovorom bi se morao odrediti i iznos naknade za korišćenje autorskog dela. Ipak, pomenuto rešenje nije praktično kada bazu podataka koja se koristi za obuku sistema veštačke inteligencije čine milioni naslova. Naravno, ovde treba imati u vidu da bi se uvođenjem obaveze ugovornog licenciranja mogla stvoriti velika nesrazmera na tržištu i ugroziti lojalna konkurencija.⁵⁸ Moguća je situacija u kojoj bi velike kompanije prihvatile sklapanje ugovora o neisključivoj licenci i isplaćivanje naknada za korišćenje autorskih dela, ali šta bi se onda dogodilo sa manjim konkurentima na tržištu ili pojedincima koji ne bi mogli finansijski da podnesu taj teret? Za razvoj sistema veštačke inteligencije neophodna je velika količina podataka, jer što je veći broj sadržaja korišćenih u obuci, to će generisani sadržaj biti tačniji i bolji. Postojanjem obaveznog licenciranja iz tržišne utakmice izbacili bi se manji učesnici, čime bi se istovremeno obezbedio monopolski položaj određenih kompanija.

⁵⁴ D. V. Popović, „Ograničenja autorskog i srodnih prava: prepreka ili podsticaj razvoju veštačke inteligencije”, u: *Veštačka inteligencija: izazovi u poslovnom pravu* (ur. D. V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2024, 48.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ M. Petrović, „Pravna regulativa dela siročadi (*orphan works*) u Evropskoj uniji i Republici Srbiji”, *Pravo – teorija i praksa* 2/2020, 96.

⁵⁷ N. Lucchi, „ChatGPT: a case study on copyright challenges for generative artificial intelligence systems”, *European Journal of Risk Regulation* 3/2024, 620.

⁵⁸ J. Quang, „Does training AI violate copyright law?”, *Berkeley Technology Law Journal* 4/2021, 1425.

5. ZAKLJUČAK

Uloga veštačke inteligencija sve je značajnija u svim sferama ljudskog delovanja. Zbog toga je neophodno pravno regulisati njenu upotrebu, u čemu će veliki značaj imati pravo intelektualne svojine, a pre svega autorsko pravo. Mogućnost mašinskog učenja i stvaranje potpuno autonomnih dela, koja bi se mogla izjednačiti sa autorskim delima, ukazuje na to da će biti potrebno postojeći kriterijum originalnosti sagledati iz drugog ugla. Pitanje autorstva i titulara prava na delima koja generiše veštačka inteligencija jedno je od otvorenih pitanja koje prouzrokuje pravnu nesigurnost. Takođe, evidentno je i to da ovakvim delima treba pružiti odgovarajuću pravnu zaštitu, ali ostaje nejasno na koji bi način to trebalo uraditi. Veliko je pitanje da li bi autorskopravna zaštita predstavljala podesan mehanizam zaštite dela koje autonomno generiše veštačka inteligencija, s obzirom na to da je reč o delu koje nije duhovna tvorevina čoveka. Moguće je da bi bilo adekvatnije osmisliti drugačiji sistem zaštite. S druge strane, očigledna je potreba za temeljnom reformom postojeće pravne legislative u kojoj će se voditi računa o zaštiti pravnih interesa kako vlasnika sistema veštačke inteligencije tako i ljudskih bića kao autora, jer novonastala situacija duboko zadire u prava titulara autorskog prava.

Milica Z. Petrović

Institute of Comparative Law, Belgrade

COPYRIGHT ISSUES CAUSED BY THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Summary

The rapid development of technology calls into question rigid legal norms in national frameworks. The emergence and use of artificial intelligence deeply undermines the basic rules of copyright that have been in force since the nineteenth century. Especially problematic are the issues of authorship of machine-generated content and the granting of copyright protection, as well as the violation of the copyright of the already existing works, which were used for the purposes of training artificial intelligence system without the consent of their owners. This paper examines whether there is a possibility of recognising the authorship of the machine and what consequences it could have on the doctrine and regulation of copyright. Although the dominant position of theory and practice is that the author of a work can be exclusively a human being, the author notes that, in the near future, there could be major changes in the field of copyright, considering the always improving results provided by artificial intelligence in terms of creating independent content.

Works that are created by artificial intelligence systems in all their elements correspond to the copyrighted work, and although many meet the condition of originality, legal protection is not granted. The paper discusses which persons could be copyright holders, as well as under what conditions. Training artificial intelligence systems on materials available on the Internet is one of the biggest challenges of copyright. The author analyses the current situation through the decisions of American courts, presenting possible solutions.

Keywords: Artificial Intelligence, Originality of Author's Work, Authorship, Copyright.

Literatura

- Ahuja, V. K. „Artificial intelligence and copyright: Issues and challenges”, *ILI Law Review*, Winter Issue 2020, 270–285.
- Branković, S. „Veštačka inteligencija i društvo”, *Srpska politička misao* 2/2017, 13–32. <https://doi.org/10.22182/spm.5622017.1>
- Ćeranić Perišić, J. „Razvoj industrije veštačke inteligencije u Evropskoj uniji – izazovi i perspektive”, u: *Zbornik radova sa Savetovanja pravnika (XXVIII Savetovanje Budvanski pravnički dani, Budva, jun 2025. godine)*, Udruženje pravnika Srbije, Beograd 2025, 613–628.
- Donović, A. „Veštačka inteligencija i pravo intelektualne svojine – mašina kao autor?”, *Pravo i privreda* 10–12/2018, 196–214.
- Gillotte, J. L. „Copyright infringement in AI-generated artworks”, *UC Davis Law Review* 5/2020, 2657–2691.
- Lana, P. „Why works created autonomously by artificial intelligence (should) belong to the public domain – a viewpoint based on droit d’auteur traditions”, *Transformations: Journal of Media, Culture & Technology* 2022, 146–162.
- Lima, E. „AI art and public literacy: the miseducation of Ai-Da the robot”, *AI and Ethics*, 3/2024, 841–854, <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00488-5>
- Lucchi, N. „ChatGPT: a case study on copyright challenges for generative artificial intelligence systems”, *European Journal of Risk Regulation* 3/2024, 602–624, <https://doi.org/10.1017/err.2023.59>
- Lučić, S. „Veštačka inteligencija i autorsko pravo”, u: *XXI vek – vek usluga i uslužnog prava* (ur. D. Vujisić), knj. 13, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2022, 181–194. <https://doi.org/10.46793/XXIV-13.181L>
- Margoni, T. *Artificial Intelligence, Machine Learning and EU Copyright Law: Who Owns AI?* CREATE Working Paper 2018/12 (December 2018), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3299523>
- Petrović, M. „Pravna regulativa dela siročadi (*orphan works*) u Evropskoj uniji i Republici Srbiji”, *Pravo – teorija i praksa* 2/2020, 95–111, <https://doi.org/10.5937/ptp2002095P>

- Petrović, M. „Uslovi za zaštitu autorskog dela u pravu Sjedinjenih Američkih Država”, *Strani pravni život* 1/2021, 105–117, <https://doi.org/10.5937/spz65-29666>
- Polymenopoulou, E. „Rembrandt’s Missing Piece: AI Art and the Fallacies of Copyright Law”, *Washington Journal of Law, Technology & Arts* 2/2024, 64–88, <https://doi.org/10.2139/ssrn.4794932>
- Popović, D. V. „Ograničenja autorskog i srodnih prava: prepreka ili podsticaj razvoju veštačke inteligencije”, u: *Veštačka inteligencija: izazovi u poslovnom pravu* (ur. D. V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2024, 33–52, https://doi.org/10.51204/Internet_Dijalog_2402A
- Savčić, S. „Veštačka inteligencija i problem autorstva”, u: *Veštačka inteligencija: izazovi u poslovnom pravu* (ur. D. V. Popović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2024, 11–31. https://doi.org/10.51204/Internet_Dijalog_2401A
- Sik, C. P. „Artificial Intelligence and Copyright: The Author’s Conundrum, WIPO-WTO Colloquium Research Papers, 2018, Chapter 13, 181, https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/colloquium_papers_e/2018/chapter_13_2018_e.pdf, 12. 8. 2025.
- Sovhyra, T. „Artificial intelligence and issue of authorship and uniqueness for works of art (Technological research of the next Rembrandt)”, *Culture and Arts in the Modern World* 22/2021, 156–163, <https://doi.org/10.31866/2410-1915.22.2021.235903>
- Živković, A. „Computer programs legal protection framework with special reference to artificial intelligence ChatGPT”, *Strani pravni život* 3/2024, 317–338, https://doi.org/10.56461/SPZ_24301KJ
- Quang, J. „Does training AI violate copyright law?”, *Berkeley Technology Law Journal* 4/2021, 1407–1436, <https://btlj.org/wp-content/uploads/2023/02/0003-36-4Quang.pdf>, 12. 8. 2025.

Sudska praksa

- Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony*, 111 U.S. 53 - Supreme Court, March 17, 1884.
- Kadrey v. Meta Platforms, Inc.*, U. S. District Court Northern District of California, 3:23-cv-03417, June 25, 2025, <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/california/candce/3:2023cv03417/415175/598/>, 9. 9. 2025.
- Naruto, by and through his Next Friends, People for the Ethical Treatment of Animals, Inc., et al. v. David Slater*, U. S. District Court for the Northern District of California, 3:15-cv-04324, 2015; U.S. Court of Appeals for Ninth Circuit No. 16-15469, 2018 WL 1902414 (9th Cir. Apr. 23, 2018).
- Silverman et al. v. OpenAI, Inc. et al.*, U. S. District Court Northern District of California, 3:23-cv-03416, February 12, 2024, <https://docs.justia.com/cases/>

federal/district-courts/ca_lifornia/candce/3:2023cv03416/415174/68, 8. 9. 2025.

Tremblay, et. al. v. OpenAI, Inc., et al., U. S. District Court Northern District of California, 23-cv-03223-AMO; 23-cv-03416-AMO, February 12, 2024.

Thaler v. Perlmutter, U. S. District Court for the District of Columbia, 687 F. Supp. 3d 140, August 18, 2023.; U. S. Court of Appeals for the District of Columbia No 23-5233, March 18, 2025.

Thaler v. Vidal, 43 F.4th 1207, 1210 (Fed. Cir. 2022).

Pravni izvori

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L, 2024/1689, 12. 7. 2024.

The Copyright, Designs and Patents Act, from 15th November 1988, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/9>, 5. 9. 2025.

Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik RS*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – odluka US, 66/2019.

Internet izvori

<https://ai.meta.com/blog/future-of-ai-built-with-llama/>, 9. 9. 2025.